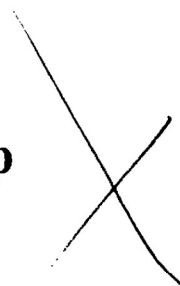

Kossuth Lajos és a Pesti Hírlap

A Hírlap alapítása

Sedlniczky rendőrminiszter bizalmasa Landerer Lajos a 30-as évek végén olyan lapot akart alapítani, amelynek a példányszáma a napi 2-3 ezret is elérheti. A több generáció óta Magyarországon élő nyomdászcsalád leszármazottja egy sor kérelmet nyújtott be a hatóságoknak. Először 1838-ban egy német nyelvű pesti lapra pályázott, azon indoklással, hogy helyes lenne a pesti-német iparosok, és kereskedők anyanyelvükön tájékozhatnának a hazai és külföldi viszonyokról. A Helytartó Tanács a kérvény elutasította, nem látnak indokoltnak még egy politikai lap megindítását. Landerer megújította folyamodványát, és ezúttal olyan újságra gondolt, amely kifejezetten aulikus és ellensúlyozza a pesti ellenzék egyre fokozódó aktivitását. Ez a kísérlet is elutasított.¹

1840-ben végre úgy látszott, hogy anyagi célzatú törekvéseit siker koronázza. Megvásárolta Munkácsi János Sürgöny c. lapját. Az volt a célja, hogy egy nagy előfizetői körrel rendelkező lapot teremtsen Pesti Újság néven. Ugyanekkor más körök is lapalapítással foglalkoztak. A demokratikus ellenzéknek is szüksége volt egy szélesebb köröket kielégítő lapra, Szentkirályi Móricz e célból vette meg Kulcsár János özvegyétől a Hazai és Külföldi Tudósítások című lap kiadási jogát. Szentkirályi terve az volt, hogy a börtönből szabadult Kossuth Lajost teszi meg a lap szerkesztőjévé. A Helytartótanács viszont a tervet megakadályozta.²

Landerer üzletet látott egy ellenzéki lap kiadásában is, emiatt Bécsbe utazott. Kieszközlendő egy ellenőrzött, a Helytartó Tanács és a kormány cenzúrája alatt álló lap kiadása. Ő maga írta Kossuthnak „... *tegnap este érkeztem Bécsből, ahol megvallom az végett voltam, hogy megtudjam, nem veszélyeztetné e lapom a Pesti Hírlap legfelső királyi engedélyezését a szerkesztőnek Önt kérném meg. És örömmel értesítem ..., hogy a kormány azon meggyőződésből indul ki, hogy Magyarország alkotmányos ország, és másképpen kell kormányozni, mint az ausztriai örökös tartományokat ... minden véleménynek a törvényesség és az illendőség határai között szabad kifejtést akarnak engedni.*”³ Landerer kísérlete sikerült, jogot kapott a Pesti Hírlap kiadására és a kormányzati körök tudomásul vették, hogy a lap Kossuth La-

jos szerkesztésében fog megjelenni. Az ellenzék is örömmel fogadta a dolgot, hisz tudták, hogy Kossuthot a cenzúra nem tudja megfékezni. 1840. december 31-én aláírták a szerződést Kossuth szerkesztői megbízatására. Az okmány feljogosította Kossuth Lajost, szabad kezet kapott a tartalom és az arculat kérdésében, időnként azonban közölnie kellett olyan írásokat is, melyek színezete nem azonos az ő beállítottságával. Ezeket azonban megjegyzésekkel láthatta el. Ismeretes, hogy Kossuth élt ezzel a lehetőséggel. A díjazásban is nagyvonalú volt az ajánlat, e szerint, ha az előfizetők száma eléri a 2500 főt, Kossuth 1200 forint tiszteletdíjat kap. Minden 100 további olvasó után további 500 forint tiszteletdíjban részesül. Hozzá tartozik a korabeli helyzethez, hogy a lapok példányszáma korabeli Pesten mindössze pár száz darabot tett ki. Az újság először 1841. január 2-án jelent meg és hetente két alkalommal. A terjedelme kétszer négy ív (8 oldal) volt. Mai szemmel nézve áttekinthetetlen betűrengetegnek tartanánk, nem használta Kossuth a kiemelés eszközt, nyilván a terjedelem jobb kitöltése miatt, s a többi lappal ellentétben, amelyek két hasábosak voltak három hasábos tördelést alkalmazott. Postán és a szerkesztőségben lehetett megrendelni.⁴ Úgy döntött Kossuth, hogy hirdetések is megjelentek a lapban, egy hasáb sorért 5 PK hirdetési díjat számíthatott. Új elem volt a magyar sajtó történetében a vezércikk műfaja. Körülbelül 260 megjelent vezércikkből 114-et maga Kossuth írt. Az angol sajtóból átvett gyakorlatot oly komolyan vette, hogy a vezércikk szó alá zárójelben írták a cikk címét. Több rovat működött az újságban, az egyik A Magyarország és Erdély, másik a Fővárosi Újdonságok, melyet a Megyei Napló követett és végül sok esetben a Vidéki Levéltárcza. A lap végén még két rovatot iktatott be a szerkesztő, az egyik Külföldi Napló a másik az Értekező c. rovat. Kitűnő munkatársakat szerződtetett Kossuth, Lángh Ignác, Frankenburg Adolf, Vahot Imre, Pálffy Albert, Stuller Ferenc és Gyurmán Adolf személyében. Feltűnik azonban a szerzők között Eszterházy Pál, Molnár Sándor neve is. Érdekessége a szerkesztőgárdának, hogy Vörös Antal technikai szerkesztő kivételével nem nemesi származásúak.⁵

Módot adott Kossuthnak a lap és a vezércikkek politikai nézetei kifejtésére.

Kossuth programja a Pesti Hírlap hasábjain

Az első reformnemzedék az 1839–40. évi országgyűlésen lényegében elérte célját. Széchenyi, Wesselényi, Kölcsey az első reformnemzedék nagyjával együtt kivívta az önkéntes örökváltság megszületését, az ipari üzemek alapításának szabadságát, a céhrendszer eltörlése nélkül és valósággá vált az első banktörvény megszületése, amely lehetővé tette honi pénzintézetek alapítását.⁶ Részben bankok, részben takarékpénztárak és takarékszövetkeze-

tek alakulhattak az országban, egy pezsgés indult meg, amely a polgári át-
alakulás felé vezetett.

Ehhez képest jelentett újat Kossuth politikai fellépése néhány szempont-
ból. Az egyik fontos újítás a tömegek bevonása volt a politikában, az Or-
szágház falain kívül kívánt Kossuth mozgósítani, másfelől radikálisabb és a
kor európai fejlődési folyamataival jobban megegyező program meghirdeté-
se volt a célja. A Pesti Hírlap cikkek témája az úgynevezett érdekegyeztetés
megfogalmazása volt. Az örökváltság újraszabályozásával a nemesség és a
jobbágyság érdekeit összhangzásban kell hozni. Kossuth szerint szabad föld
és a szabad ember megteremtése a feladat. Ez pedig kötelező örökváltsággal
lehet biztosítani. Kossuth szükségesnek látta az állam, korabeli szóhasználat-
tal státusz közbeiktatását. Több cikkben érvelt e mellett, pl. a Pesti Hírlap
1941. évi 13. számában található *Örökváltság*⁷ című cikkében világesz-
ménynek tüntette fel a folyamatot, amely a szabad embert és a szabad embert
megteremti. Sőt a magyar történelemből Szent Istvántól saját koráig példák
tömegét hozta, hogy a jobbágyföld a földesúr rendelkezésétől, a magyar
törvényektől soha nem függött. Felfogása szerint a jobbágyfelszabadításra
történő törekvés megállíthatatlan folyamat. Úgy vélte, hogy országgyűlésen-
ként engedményeket fogalmaznak meg és a végén a jobbágyi függés gyakor-
latilag eltűnik. Kossuth szavaival *„lassankint minden váltság nélkül veszi el
a nemesség, amiért most váltságot kapna, mert valahányszor az országgyű-
lés elé kerül az úrbér mindannyiszor a földesúrnak kell áldozni.”*⁸

Kossuth ugyanakkor nem egyösszegű kártalanításra gondolt, hanem az
állam közbeiktatása révén a nemesség folyamatos és fokozatos kárpótlását
tartotta célravezetőnek. a háttérben Friedrich List közgazdasági elmélete állt,
amelynek Kossuth feltétlen híve volt.⁹ Úgy vélte, hogy egyfajta váltságbért
kell megállapítani, figyelembe véve a föld elhelyezkedését és termőképese-
ségét és legyen a jobbágynek is lehetősége hosszúlejáratú, alacsonykamatú
kölcson felvételére. 1844-ig Kossuth nézetei az örökváltsággal kapcsolatban
csak körvonalazódtak, teljes pontossággal majd 1847-ben fejtette ki egy
kerületi beszédében, ahol egy pontokba szedett megoldást javasolt. Ezek
alapján a váltság tárgyát nem föld, hanem az úrbéri tartozások képezik, azt
kell vizsgálni, hogy az úrbér mennyit használ a földesúrnak, a házatlan zsel-
lér minden megváltás nélkül váljék szabaddá.¹⁰

Másik fontos téma, melyet Kossuth a Pesti Hírlap cikkekben elemzett az
iparfejlesztés ügye volt. Helyesen látta meg, hogy a civilizáció jelen szaka-
szának *fényt az ipar ad* érzékelve ezzel az ipari forradalmak Európájának
folyamatait. Másutt úgy fogalmaz *ipar nélkül a nemzet félkarú óriás!* List
alapján azonban úgy véli, hogy a magyar iparfejlesztés csak egy önálló vám-
terület megteremtésével párhuzamosan bontakoztatható ki. Széchenyi sza-
badkereskedelmi koncepciójával szemben Kossuth az önálló vámrendszer és

vámterület ügyét karolta fel. Ezzel kapcsolatos cikkeinek fő témái az iparfejlesztés, a vámkérdés, a kereskedelem és a közlekedés voltak.¹¹ Ezeket az önálló nemzetgazdaság elengedhetetlen feltételeinek tekintette. Ebben a tárgykörben jelent meg Iparegyesült, Iparmű kiállítás c. cikke¹². Ezekben kifejti, hogy nemzeti önállóság nem létezhet önálló nemzetgazdaság nélkül, azt a gondolatot fejtegette, hogy Magyarország nem csatlakozhat a porosz-vezetésű német vámszövetséghez, nem lehet nyersanyag szállítója Ausztriának és a német tartományoknak, amelyek egyébként védvámokkal szorították ki Anglia termékeit saját piacukról. Kossuth bebizonyította, hogy a Zoolvereing kizárólag német nacionális alapokon épül fel, és német érdeket fogalmaz meg. Amennyiben Magyarország betagozódna, önállóságunk tovább csorbulna, ipari fejlődésünk lehetetlenné válna. Első iparegyesület c. írásában, amely a Pesti Hírlap 32. számában jelent meg javasolja az iparoktatás ügyének felkarolását és felhívja az elmaradott iparos társadalom figyelmét az újítások alkalmazására. Általános ismereteket kíván célul kitűzni és terjeszteni „*a nép minden osztályában, melyeknek nincs módjuk ismeretvágyukat ... kielégíteni.*”¹³ Egyfajta népnevelő magatartás jellemezte Kossuthot ebben a tekintetben. Elzárkózott ugyanakkor a külföldi tőke és a külföldi cégek magyarországi behatolásától és az iparfejlesztés elsősorban saját erőre támaszkodva vélte célravezetőnek. Ugyanakkor fontosnak tartotta, hogy önálló magyar kereskedelem szülessen „...*távol vagyunk a képzelettől, azt kívánni, hogy nemzetünk mindent, mint a civilizáció szükségességétől, maga termesszen, maga gyártson.*”¹⁴ Cikket szentelt a Műipar akadályai és ellenszere címmel, a gyáripar elemzésének úgy vélte, hogy néhány tehetséges ipari vállalkozóval rendelkezik az ország, de a gyári munkásságot még ki kell alakítani. Sorra vette az ipar fejlődését korlátozó tényezőket. Szerinte túl magas az arisztokrácia aránya, akik nem foglalkoznak sem gyáriparral, sem önképzéssel, bérbe adható épületek nincsenek az országban, tehát a „*tőkepénzt ... holt falakba kell verni*”, drágának tartja a hazai kamatokat, illetve túlzottnak érzi a szakképzés költségeit. Összefoglalva – felfogása szerint – hiányzik a megfelelő hitelrendszer, munkaerő, polgári középosztály és a hatékony infrastruktúra¹⁵

A közlekedésügy a Pesti Hírlapban

Egymásra épülnek Kossuth gondolatai a közlekedésügyben is a nemzeti önállóság érdekében, kíván cselekedni. Valamelyes szemben áll Széchenyi vasútépítési terveivel, amikor felveti egyik cikkében a vukovár–fiumei vasút ügyét. Úgy érvel, hogy a centrális, Pest-központú vasútrendszer helyett, amely Bécsen átköti össze az országot a világgal, Fiume irányába saját utat kellene nyitnunk a világtengerek felé. Önálló magyar tengerhajózás, Trieszt

helyett Fiume fejlesztése volt Kossuth célja: „*Nekünk magunknak van tengerpartunk, ha mi attól elvonjuk saját kereskedésünket ... éltető nedvet vonunk el.*”¹⁶ Érdekes volt felfogása a vasutak fejlesztéséről, a gőzmozdonyokat és a vassíneket tékozló pazarlásnak tekintette és úgy gondolta, hogy az Alföldet Pesttel, a távolabbi vidékekkel lóvasutak és fasínek segítségével kell olcsóbban megoldani.

A Pesti Hírlap 252. számában közölte Útrendszer c. írását. Ebben a cikkében azt mondja, hogy az útépités költségeihez az adózó népen kívül másoknak is hozzá kell járulni. Elsősorban természetesen a nemesekre gondolt. Az út-vámrendszert viszont elvetette és helytelennek tartotta azt, hogy minden kétmérföldnyi távolságban vámház álljon. Helyesli a közmunkákat, de óv attól, hogy a résztvevő munkásoknak semmiféle díjat se fizessenek.¹⁷ Úgy összegzi elképzelését, hogy „*az Alföldön luxus volna műutakat, vagy vasutakat építeni egyik helyről a másikra, helyettük fasínekre fektetve lóvasutakkal kellene a pusztaságot keresztül-kasul járatni, ami a fa, ló és a szerszám olcsósága miatt is ajánlatos volna*”¹⁸. A gondolatot Friedrich List-től vette át, és azt vallotta, hogy így egy fillért sem leszünk kénytelenek lokomotívokért külföldre költeni, hanem mindent, amire szükség lesz honi vashámoraink előállíthatnak. Azért kívánta csökkenteni a vasút és útépités költségeit, mert úgy vélte, hogy az országgyűlés jelentősebb összegeket nem szavazna meg. A megépülő vasutak elsősorban teherszállítással kellene, hogy foglalkozzanak, a személyszállítás másodlagos fontosságú gondolata szerint¹⁹.

Társadalmi problémák Kossuth Pesti Hírlapi cikkeiben

Nagy előszeretettel foglalkozott a társadalom alsóbb rétegeinek problémáival. Ritkán írt folytatás cikkeket, melyben társadalmi tárgyú írásai mégis egymásra épülnek. Pl. Bot, korbács c. cikkéből következik, a Bot for ever című írása²⁰. Különösen érzékeny volt a kor egészségügyi viszonyaira, vizsgálta a házasságkötések hagyományait, megállapította mind a paraszti társadalom, mind a nemesi réteg idegenkedett a képzett orvosoktól. Ezzel szemben azonban hittek a népi gyógymódokban. Egy hét alatt képzett bába lehetett valakiből, ehhez csupán egy juss levelet kellett megszereznie, melyet a megyei orvosok adhattak ki arról, hogy az illető végzett egy tanfolyamot. Természetesen ilyen körülmények között igen magas volt a gyermekhalandóság, szerepet játszottak a rossz higiénés körülmények és a hiánybetegségek is ebben a folyamatban.²¹ Gyakoriak voltak ebben a korban a himlőjárványok, sőt Kossuth még Zemplén megyei hivatalviselése idején kolerabiztosi tisztet is betöltött. A kor egyik fontos problémája volt a gyermekgyilkosságok igen nagy száma, erről cikket is írt a Pesti Hírlap 10. számában, amelyben úgy tartja, hogy ahol lelenházak vannak „*ott a hölgy-*

erény nem a legfényesebb tisztaságban áll.” A gondot az jelentette, hogy ha egy nő megesett a falu szájára vette, és hátrányos megkülönböztetésbe részesítette. Kossuth erről a következő képen szól: „Az ifjú érzelem hő pillanataiban a legnemesebb keblű hölgy is sokkal gyarlóbb – mert hiszen ember – mintsem hogy őt, egy gyöngye lényt ennyire szenderítő gőz ... az önfeledés mámorába ne merítené.”²² Úgy véli, hogy a lányok és asszonyok inkább megölik csecsemőiket, vállalva ezzel a vérpadot, mintsem hogy szégyenbe maradjon. Kisdédóvás cikke is fontosnak tartja ilyen²¹ jellegű intézmény létrehozását. Javasolja, hogy az ilyen közhasznú intézményeket pár forint adományokkal a lakosság támogassa. Számos cikket ír a vakok helyzetéről, pl. a Szegény vakokról a Pesti Hírlap 38. számában, és foglalkoztatja a magyarországi törvénykezés gyakorlata is több cikkében. (A szelíd tortúra, Bot, korbács, Aprócska kényurak, Fogházjavítás stb.)²³ Bebizonyítja, hogy nálunk a kínvallatás intézménye gyakori, a fájdalomában szenvedő ember inkább bevallja bűnösségét, még ha ártatlan is, csak hogy szabaduljon kínjaitól. Kossuth szavaival „a titkos faggató pörrendszer teljes szörnyűségében csak ott verhet gyökeret, hol a törvények a nép által nem értett nyelven íratván ellehetetleníthetnek”²⁴.” Javasolja, hogy országgyűlés foglalkozzon a kérdéssel, mert a büntetőjog fejlettsége egy ország ugyanolyan fokmérője, mint például kultúrája.

Politikai tanulmányok

Kossuth egy parlamentáris Magyarország híve, amelynek élén az országgyűlésért felelős kormány tevékenykedik. A 40-es évek eleje nem kedvezett e célok világos megfogalmazásának. Ezért számos cikkében burkoltan ír a problémáról. A Pesti Hírlap 23. számában az ösiség törvényének eltörlése mellett emelt szót, másutt a 30. számban Erdély és Magyarország unióját feszegette. Úgy fogalmaz, hogy szükségszerű „*hogy a magyar egy nemzet legyen*”²⁵.” A 61. számban foglalkozik a parlamentáris állam kialakulásának lehetőségeivel, a választójog elvárásainak megfogalmazásaival, büntetni tervezi a szavazatvásárlást „*lélekvásárlásra szigorú büntetések hozassanak.*” A választójogot „*értelmi kvalifikációhoz*” kívánja kötni. „*Írni tudást s legalább az elemi iskoláknak bizonyos ideig látogatását*” szükséges feltételül szabni a választójog gyakorlásához. Politikai tárgyúak a védvámokkal foglalkozó cikkei is. 1941-től jelentkeznek ezek a Pesti Hírlap hasábjain a 110. számban Vámszövetség c. cikkével indítja a gondolatsort, amely a 1843–1844-es országgyűlés időszakában elvezet az önálló vámterület követeléséig. Nyilvánvaló, hogy a háttérben az ország fokozatos függetlenedése és a perszonálunió gondolata áll. Külön kiemelnénk a 113. számban Nemzetgazdasági kombinációk c. cikkét, amely úgy véli, hogy az ipari felzárkózás üveg-

házi állapotok között lehetséges, de ugyanakkor „*abnormis érdekeket teremthet.*” Síkra szállt a hazai manufaktúra ipar fokozatos kifejlesztése mellett, amely végül elvezet nála az önálló vámterület elvetését követően a Védegylet gondolatáig. A demokratikus közélet megteremtésével is találkozunk a Pesti Hírlap hasábjain a 166. számban, Kossuth követeli, hogy az arisztokrácia a nép érdekeivel egybeforrva vezérelje a nemzetet „*a jólét és a szabadság mezején.*”²⁶

Egy nagyformátumú gondolkodót ismerhetünk meg Kossuth Lajos személyében a Pesti Hírlap hasábjain, aki újat hozott a nép bevonásával a politika folyamatába, radikalizmusával, mely a forradalom felé mutatott, tántoríthatatlanságával és kiemelkedő bátorságával.²⁷ Személyében kétségtelenül a 19. század egyik legnagyobb politikai személyiségét ismerhettük meg.

Jegyzetek

- ¹ Vizsota Gyula: Kossuth Lajos és a Pesti Hírlap. Századok, 1929. 1–36.
- ² Uo.
- ³ Fekete Sándor: Kossuth Lajos. Bp., 1978. 37.
- ⁴ Varga János: Keresztútzben a Pesti Hírlap, Bp. 1983. 27.
- ⁵ Varga János: i.m. 27–29., illetve Kókay György: A magyar sajtó története I. kötet. Bp., 1983. 670.
- ⁶ Magyar Törvénytár 1790–1836. 346.
- ⁷ Pesti Hírlap 1841. 13. sz.
- ⁸ Pesti Hírlap 1841. 13. sz.
- ⁹ Kókay György: A magyar sajtó története I. kötet. 677.
- ¹⁰ Barta István: Örökváltság szerződések. In: Agrártörténeti Szemle, 1961. 1. sz.
- ¹¹ Mérei Gyula szerk.: Magyarország története 1790–1848 V/2. 929.
- ¹² Kossuth Lajos: Válogatott írásai Bp. 1906. 60.
- ¹³ Pesti Hírlap 1841. 32. sz.
- ¹⁴ Pesti Hírlap 1841. 32. sz., illetve Kossuth Lajos: Válogatott írásai 222–226.
- ¹⁵ Mérei Gyula szerk.: Magyarország története V/2. 938–939.
- ¹⁶ Pesti Hírlap 1849. 252. sz.
- ¹⁷ Berend Iván–Ránki György.: A magyar gazdaság száz éve Bp. 1972. 31., ld. még: Berend Iván–Ránki György: Közép-Kelet Európa gazdasági fejlődése a 19–20. században, Bp., 1969. 76–77.
- ¹⁸ Pesti Hírlap 1849., 252.sz.
- ¹⁹ Kaposi Zoltán: Modernizációs elgondolások a magyar gazdaság fejlesztésére az 1830–40-es években. In: Honvári János szerk.: Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a 20. század közepéig. Bp., 1987. 247.
- ²⁰ Kossuth Lajos: Hírlapi cikkei Szerk.: Kossuth Ferenc Bp., 1906. 370.
- ²¹ Gergely András: Magyarország története a 19. században. Bp., 1989. 60.
- ²² Kossuth Ferenc szerk.: i. m. 376.
- ²³ Kossuth Ferenc szerk.: i. m. 345–376. alapján
- ²⁴ Pesti Hírlap 1848. 38. sz.

²⁵ Pesti Hírlap: i. m. 23. sz.

²⁶ Pesti Hírlap 110–113. sz. alapján

²⁷ Magyarország története 1790–1848. Szerk.: Mérei Gyula V/2., Bp., 954–47.